

A véralgebra bosszúja a gyűlölet ellen (II. rész)

Magyar és nemzetközi komédia vagy tragédia?

LOVAS ISTVÁN

A cikk megjelentetése súlyos válságot okozott a lapnál. Bossányi Katalin, az írás közzétételét ellenző rovatvezető, beadta lemondását. Eötvös Pál nem fogadta el. Az ott dolgozók jó része szerint Eötvös hatalmasat hibázott cikkem közzélével.

Krónika

Majd megindult a tiltakozások áradata. Egy hét végi lázas szervezést követően március 8-án, hétfőn jelent meg 72 aláírással egy petíció, amely szerint a cikk túlmegy azon, „ami vállalható”. Az aláírók között volt Csepeli György, Haraszti Miklós, György Péter, Petschnig Mária Zita, Kéri László, Bauer Tamás, Ripp Zoltán, Vitézy Iván, Litván György, Vásárhelyi Miklós, Szalai Erzsébet, Völgyes Iván, Gombár Csaba, Várhegyi Éva, Konrád György, Farkasházy Tivadar, Szabó Miklós, Heller Ágnes, Szalai Pál, Ágh Attila, Popper Péter, Jancsó Miklós, Eörsi István, Marx József, Lévai Júlia, Szilágyi Ákos, Levendél Ádám, Radnóti Sándor, Vásárhelyi Mária, Pomogáts Béla, Szvák Gyula, Krausz Tamás, Tamás Gáspár Miklós, Bodor Pál, Földes Anna, Vámos Tibor, Molnár Péter és Furmann Imre.

És két olyan ember, aki „kilógott a sorból”. Kasza László, volt kollégám a Szabad Európa Rádióánál, akivel soha nem értettünk egyet politikailag, de tudtam, hogy soha semmit nem ír alá, valamint Matolcsy György.

Kaszát aznap hívtam. Ausztriában, a kocsi-jában értem el. „Mit írtam alá?” – kérdezte Kasza. Nevét aláhímsítozták.

Matolcsy Györggyel néhány nappal később futottam össze. „Nem az a szöveg jött le, amit nekem mutattak?” – mondta. „Akkor ugye helyesbít?” – kérdeztem. „Persze” – mondta. Éreztem, hogy nem teszi meg. Ezért a Demokratában azt a nagyon csúnya mondatot írtam le róla, hogy egy ilyen ember komoly karriernek néz elébe. Ezután kérem most bocsánatát; hogy kajánságból írt jóslatom – természetesen csak formailag – bevált.

Voltak nagyon sokan, akik nem értették, miért lenne a cikk holokausztrelativizáló, néhan holokauszttagadó. Mint Szerdahelyi Szabolcs, a Deport '56 elnöke, aki szerint, mint írta a Népszabadságnak tárgyilagos és hűvösen angolszász stílusban március 8-án átfaxolt nyílt levelében, cikkem pusztán vitára ingerlő. Egyben

FIZETETT KÖZLEMÉNY

Mi nem azt a NÉPSZABADSÁGOT fizettük elő, nem azért olvastuk és szeretnénk olvasni a jövőben is, amelyek az

ÖSSZEHASONLÍTÓ VÉRALGEBRA ÉS A HOLOCAUST

(1999. március 5., péntek, 10. oldal)

című cikk szellemében írott közleményeknek a saját hitelét és nyilvánosságát kölcsönzi.

A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége

javasolta Eötvösnek, folytassa velem a vitát a MÚOSZ-ban. Szerdahelyinek a párbeszédre felhívó levelét a megfélemlített és a balliberális szerzőinek bojkottjától és így a lap csődjétől erősen tartó elnök nem közölte. Közölt viszont egy sor tiltakozó levelet és cikket. Elsőként Feldmájer Péterét, a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének (Mazsihisz) elnökét. Ő a „hetvenkettével” szemben úgy látta, jó volt közölni a cikket, mert így lelepleződnek azok, akik „megpróbálják szalonképessé tenni a második világháború szörnyűségeit, tisztára mosni a fasiszta államok hadserege által elkövetett szörnyűséges cselekedeteket...”

Az első esszét Révész Sándor, az SZDSZ testvérintézményének, a Beszélőnek korábbi főszerkesztője írta. Ma már ő a Népszabadság korábbi Érvek, vélemények, ma Fórum rovatának szerkesztője. Révész szigorúan megróttá Eöt-

vöst, hogy Bossányi akarata ellenére közölte a cikket. Írása lényege: a szerző – vagyis a két Rosenbaum-tanulmány szerzője – szalonképtelen, Hitler problémájával (? – sic) azonosítja magát, és még vitakozni sem érdemes vele. Ezt háromnegyed kolumnán fejtette ki. Feldmájer nyílt levele után négy nappal a Mazsihisz már fizetett hirdetésben – elnökétől eltérően – elítélte a közlést. (Egy róka, két bőr.)

A tévéállomások is beszálltak a Rosenbaum-kötet esszéinek elemzésébe. Az értelmi képességei korlátjait nem túlzottan ismerő Szilágyi János szerint azok arról szóltak, hogy „a holokausztot nem kell komolyan venni”. Bánó András a Nap-keltébe a tanulmányok fordítóját – „szerzőjét” – nem, de Eötvös Pált, Kéri Lászlót és Furmann Imrét meghívta. Itt Kérinek kicsúszott a száján, hogy a balliberális szerzők a Népszabadság bojkottjára készülődtek: „Mindenfélle más társaságokban is erről beszéltek. És mindenki akart írni egy levelet Eötvös Palinak, hogy ők ezek után a maguk részéről be fogják fejezni a Népszabadsággal az együttműködést.”

Szilágyi szerint a kétmondatos tiltakozó levelet „igazi profik írták” – noha Ungvári Tamás korábban arra panaszkodott, hogy annak sem nyelvtanilag, sem logikailag „se füle, se farka”. Ez a panasz az Élet és Irodalom teljes oldalt betöltő, átkozódó jelzőkben tobzódó cikkében olvasható, amely Unabomber a Népszabadságban címen jelent meg. Szerinte a terrorbombázó amerikai matematikus kiáltványa és a Véralgebra „igencsak hasonlít” egymásra, amely kijelentés azt sugallja, Ungvári egyiket sem olvasa. Szerinte az utóbbi „a holokauszttagadás katonái”. Hogy az előbbinek a holokauszthoz semmi köze, azt talán említeni sem kell. Azt viszont igen, hogy Révészhez hasonlóan ő is megjegyzi teljes kolumnás cikkében: a szerző nézetével „a párbajképesség, a szalonképesség hiánya okán érdemtelen vitakozni”.

Ezt követően Betlen János hívott, hogy vitakozzák a cikkről műsorában, az MTV késő esti, Aktuális című műsorában. Mivel nem voltam biztos abban, hogy nem robban ki belőlem valami erővel a nevetés, ajánlottam, mást hívjanak, mert foglalt az estém. Így lett György Péter vitapartnere Tallós Emil, aki a Rosenbaumékat le szélsőjobboldalizó, lenacizó Györgynek halkan megjegyezte, hogy a jelzők bizonyosságát felhőzött passzust nem a szerző írta, hanem idézet a világszerte ismert holokauszt-történetstől, Zygmunt Baumantól. A vitára jellemző, hogy az SZDSZ honlapján és az Internetto fórumon folyó kommentárok mintegy 10:1 arányban Tallóst nevezték ki a vita győztesének, miközben a Rosenbaum-tanulmányok higgadt adatoltságát dicsérték.

A Mancs március 18-i számában Seres László igyekszik „elfogulatlanul” közölni a professzorok tanulmányaihoz, amelyekkel „részletekbe menően nem érdemes... foglalkozni...” és amelyeknek egy kitétele „súlyos, előítéletes és buta állítás”. Hogy miért, Seres nem árulta el. A cikk szerzője arra a gondolatra utal egyébként, amelyet Israel W. Charney – nyilván Seres szerint egy gyenge pillanatában – így fejezett ki a kötethez írt ajánló előszavában: „... egyre nyugtalanítóbb tünet, hogy a holokauszt »összehasonlíthatatlan egediség« hangzatosítják és jókora politikai muszklit vetnek be az egyetemek, múzeumok és közösségek területén ennek az igénynek az alátámasztására, miközben e nézet ellenzőit elnyomják és kiszorítják”.

Farkasházy Tivadarnak, a néhai Demokratikus Charta egyik kulcsembereinek is volt néhány sora a Rosenbaum–Israel Charney-kötet szerzőihez. Ő ezt, mint mindig, bensőjéből táplálkozva, így fejezte ki: „Többen kérdezték, miért kifogásoltam Lovas István véralgebrájának Népszabadságban történt megjelenését. A válasz egyszerű: azért, mert a patkány is Isten teremtménye, mégsem kell keresni a társaságát.”

Egy tudomásom szerint főként írással foglalkozó ember, Petri Lukács Ádám a Népszabadság on-line (internetes) vitájának indító darabjában „mocskolatként” említi a tanulmányokat. A vita hasonló színvonalon folytatódott rizmákon át az Élet és Irodalomban (Révész Sándor, Halmi Gábor, Lévai Júlia, Bruck András, Kemény Dániel), valamint több ízben a Hit gyűlekezetes Hetekben (Pelle János és társai), meg a Szombatban. Ez utóbbiban Novák Attilának a tanulmány szerzőiről Szálasi sajtófőnöke, Raj-

niss Ferenc, továbbá David Irving és Robert Faurisson jutott az eszébe, míg a következő számban Szalai Pál tette helyre Novákot, mert szerinte Rosenbaumék (én) nem „vörösbarnák”, hanem „fehérbarnák”. Az előbb említett, szabad demokrata Halmi Gábor alkotmányjogász szerint Eötvös tévedett: Rosenbaumot, Charnyt és a tanulmányok szerzőit a magyar büntető törvénykönyv szerint is három évre be lehetne csukni.

De ekkorra a vitakozók

már egymás-

sal is vitat-

koztak, amo-

lyan „hány

angyal fér el

egy tű fókán”

teológiai dis-

kussziók min-

tájára. Lévai

például így

kezdte „hatal-

mas lélegzetű”

írását: „Mint

Lovas István

cikkének Né-

pszabadság-beli

közlése ellen

tiltakozó aláírók

egyikét, engem

konceptuális mi-

volta ellenére sem

győzött meg Ré-

vész Sándor írása

(A kényszerítő erő,

ÉS, márc. 26.).

Több ponton is po-

lemizálnék vele

– először is kaloda-

ügyben.” Révész

ugyanis kalodát ja-

vasolt az effajta néze-

teknek, ahová a Né-

pszabadság mai rovat-

vezetője az esszék ere-

deti szerzőit és szer-

kesztőit zárná.

Arra, hogy a gyűlö-

let iparosai miként

nyilvánulnak meg,

számítottam. Arra vi-

szont nem, hogy az

MTA egyik tudomá-

nyos munkatársa, a te-

rület szakértője azt nyi-

latkozza a Heteknek,

hogy a cikk politikai

pamflet, amely hemzseg

a tárgyi tévedésektől. Ar-

ra pedig a legkevésbé,

hogy az akkora már

nemzetközivé váló vitá-

ban a kérdés egyik szakte-

kintélye, Randolph Bra-

ham szintén beszél a tá-

tongó csapdába.

Mintha a szakértők egyi-

ke sem olvasna szakirodalmat...

Braham professzor, a kétkötetes A népi-

politikája / A holokauszt Magyarországon cí-

mű, alapműnek tekintett munka szerzője így

vélekedett a Véralgebráról a Sartre és Beauvoir

által alapított, Claude Lanzmann által irányított

Les Temps Modernes 1999. november–decem-

beri számában, amelyben nemcsak teljes mér-

tékben hamisan „idézi” a tanulmányt, de igen

keményen nekimegy Eötvösnek is, amiért a cik-

ket megjelentette. Arra, hogy Brahamet ki in-

formálta, illetve ki fordította félre azt, ami fran-

ciálul idézetként jelent meg „tőlem”, talán ad

némi utalást egyik lábjegyzete, amely a még

Magyarországon is szűk körben olvasott Hit

gyűlekezetes Hetekre hivatkozik. Brahamnek

ezután nehéz lesz védekeznie azon gyanú ellen,

hogy fő munkájában bizony nem minden adat-

nak nézett utána egy szakembertől elvárható fi-

gyelemmel. Vagy az ügyben, hogy igaztalanul

vádolja Magyarországot azzal: „Magyarorszá-

gon nincs szándék” megőrizni a vészorszak

emlékeit, és ezért ezeket Washingtonban kell

összegyűjteni (Népszabadság, 2001. március

17.).

A kivétel

Andreas Oplatka, Svájc vezető lapjának, a konz-

ervatív Neue Zürcher Zeitungnak a budapesti

tudósítója 1999. november 23-án számolt be

részletesen, az alpesi patakok üdítő tisztaságá-

Eötvös Pál
főszerkesztő úrnak
Népszabadság, Budapest

Tisztelt Főszerkesztő Úr!

Mint a Népszabadság rendszeres olvasója elolvastam Lovas István Összehasonlító véralgebra és a holocaust című betűhalmazát és a lapban megjelent nyílt levelet, amely szerint ennek a közlése túlmegy azon, ami vállalható.

Egyetértek a nyílt levelet aláírók véleményével, mégis azt kell mondanom, hogy lapjuk igen helyesen járt el, amikor a közlés mellett döntött. A közlés mindenki előtt nyilvánvalóvá tette ugyanis, hogy kik azok az emberek, akik a konzervativizmus jelszavát hangoztatják, miközben megpróbálják szalonképessé tenni a második világháború szörnyűségeit, tisztára mosni a fasiszta államok hadserege által elkövetett szörnyűséges cselekedeteket, mert ha sikerülne mentesíteni őket a népiértés elkövetése alól, akkor nem különböznének a világtörténelem többi hadseregétől.

A történelemhamisítás, a feledtetés céljait szolgálják az összevissza hordott szavak, a kusza és érthetetlen ér-

vek. Ezek a szavak, ezek a mondatok mindenki számára világossá tehetik, hogy vigyázni kell, mert ezek az emberek csak szavaikban a polgári jobboldal hívei, gondolataik a húszas-harmincas évek szélsőjobboldali eszmévilágában gyökereznek, ahol minden köntörfalazás és álérvek nélkül megfogalmazták az emberirtás programját.

Mielőtt valaki szóba áll velük, jobb, ha végiggondolja, kikkel kell majd kezét fognia. Nagy öröm volna számomra, ha leveleimet újságjukban közlétenék.

Budapest, 1999. március 8.

Tisztelettel:
Dr. Feldmájer Péter
a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke

val, frissességével, valamint a távoli szemléltető nyugalomával és meghökkenítő lényeglátásával a Véralgebráról, annak utóéletéről, valamint Schmidt Mária oly sokat támadott „holokauszt”-előadásáról. Politizált történetészvita Magyarországon / Holokauszt és Gulág – vitatott vélemények és értelmezések címen, az alábbi összefoglalóval: „Magyarországon az elmúlt hónapokban jelentős, de részben a legújabb kori történelem miatt kényszerű késés-

sel, a német történetészvitához hasonló polémiára került sor. A vészterhes módon átpolitizált utóközés a náci és a kommunisták által elkövetett tömeggyilkosságok összehasonlíthatóságáról vagy egyediségéről szól.” A cikk bevezetőjében megemlíti, hogy a „téma Magyarországon különösen terhelt, mivel az ország ebben az évszázadban a náciizmust és a kommunizmust is elszenvetted. Ehhez jön még, hogy Magyarországon, a térségben egyedül, 1944–45-ben legalább a fővárosi zsidóság nagy része elkerülte a deportálást és ezáltal lemeszárlását. Így a lakosságnak egy számszerűen jelentős, az intellektuális életben jól képviselt részéről van szó, amelynek tagjai valamilyen módon – vallási, származási vagy egy sorsközösségben való részvétel révén – a zsidósághoz tartozónak érzik magukat. A tárgyilagos, távolságtartó vitát így az is megnehezíti, hogy néhány volt kommunista még ma is – részben akár a politika első sorai-ban – szerepet játszik, és hogy a volt Kommunista Párt utódpartja az egy-párt bünei miatt soha nem kért bocsánatot az országtól. Így a kommunizmus bűnös természetének bármilyen megvitatása a korábbi tetteseket, de legalábbis a társutasokat érinti”.

Előrejelzés vagy tanulság?

Ennyi a történet, amelyről csaknem két éven át hallgattam. Ennek során csak háromszor szégyelltem magam. Amikor hollandra, majd finre fordították a

Rosenbaum-tanulmányokat azok kvalitásai miatt, és amikor egy fiatal történetész-joghallgató megkérdezte, mennyi ideig kutattam ezt a „fantasztikus adattömeget”. „Egy fél évet” – adtam meg a nagyon okos kérdésre az érdeklődőt kielégítő választ.

Komédia vagy tragédia? Ítéld meg mindenki saját maga. Szerencse, hogy Israel W. Charney intézete nem állt be a magyarországi antiszemitizmus leleplezői közé a Véralgebra példáján.

Ha a történetnek van tanulsága, az arra enged következtetni, hogy azok, akik beföldön és külföldön e cikkekre hivatkozva mutogattak és mutogatnak a veszélyes antiszemitizmusra Magyarországon, ezután nem fognak bocsánatot kérni. Márpedig ennél szörnyűbb előrejelzéssel nehezebb szolgálni. Magatartásuk, hazájuk, embertársaik, politikai ellenfeleik gyűlölete „túlmegy azon, ami vállalható”. Tartok tőle, ha visszatérne a koncepciók perék világa, forgatókönyvírókban nem lenne hiány.

Utóirat. Babarczy Eszter esszészerűen hosszú kérdéseket feltéve faggatja Eötvös Pált a Véralgebra Népszabadság-beli genéziséről és utóéletéről a Kritika című folyóirattal 2000. májusi számában. Az interjú Eötvösnek ezzel a mondataival zárul: „Hadd fogalmazzak durván: Lovas túljárt az eszükön. (Mármint azokén, akik Eötvössel szemben elleneztek a Véralgebra közlését – L. I.) Úgy értem, mint kommunikátor.” Eötvös tévedett. Nem csak az ő eszükön jártam túl.